

Dr. Haluk KARADAĞ
Başkent Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve
Uluslararası İlişkiler
Bölümü Öğretim Üyesi

ULUSLARARASI KRİZ YÖNETİMİ

Ortaya çıkan uluslararası krizler devletler tarafından belirsizlik içermesi, ani reaksiyon gerektirmesi ve varsayılan temel değerler üzerine tehdit oluşturması nedeniyle doğru biçimde değerlendirilmeli ve süratle çözüme kavuşturulmalıdır.

Çağımızdaki modern yönetim stratejileri teknolojik gelişmelerdeki hızlı ivmelenmenin bir neticesi olarak idareci ve yöneticilerin karar verme süreçlerindeki yerini ve önemini giderek artırmaktadır. Özellikle kararların kısa zamanda verilme durumunda kalındığı kriz dönemlerinde yöneticilerin elde mevcut bilgiler doğrultusunda süratle krize müdahale ederek soruna doğru teşhis koyma ve çözüm

bulma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda çözüm ihtiyacı bulunan krizler çok çeşitli olup işyerinde yaşanan günlük krizlerden uluslararası ortamda devletler arasında yaşanan krizlere kadar çok farklı bir yelpazede gerçekleşebilmektedir. Bu yazıda daha ziyade uluslararası ilişkiler alanında cereyan eden krizler sebep sonuç ilişkisi içerisinde farklı yönleriyle ele alınacaktır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde kriz kelimesi *“bir ülkede veya ülkeler arasında, toplumun veya bir kuruluşun yaşamında görülen güç dönem, bunalım, buhran”* olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte kriz kelimesi en kısa şekliyle beklenilmeyen durumlarda ortaya çıkan, süratle reaksiyon gösterilerek çözümlenmesi gereken durumları ifade etmek için kullanılmaktadır. Burada asıl amaç önleyici tedbirlerle proaktif yaklaşım sergileyerek krize erkenden müdahale etmek ve daha fazla tırmanmasına engel olmaktır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda ise krizi sonlandırmak için tüm değişkenleri kontrol altına almak bir çözüm yolu olabilmektedir. Bazı durumlarda krizin daha fazla tırmandırılması yöntemi de sonuç alıcı alternatifler arasında yer alabilmektedir. Bütün bunların sonunda nihai amaç krize neden olan hususların ulusal çıkar ve hedefler doğrultusunda mümkünse savaşa girmeden çözüme kavuşturulması olmalıdır.

Uluslararası krizlerin doğmasına çok farklı sebepler yol açabilmektedir. Devletler bazen ekonomik, bazı durumlarda siyasi ve bazen de güvenlik nedenleriyle birbirleri arasında buhranlar yaşayabilmektedir. Sağlık menşeli krizler de eklendiğinde bu liste daha da uzamaktadır. Yakın tarihe göz atıldığında söz konusu duruma uyan birçok örneğe rastlamak mümkündür. Özellikle Irak'ın 1980-1988 yılları arasında İran ile yaptığı savaş neticesinde karşılaştığı mali sorunlara çözüm olarak 1990 yılında Kuveyt'i işgal etmesi finansal kaynaklı krize örnek olarak verilebilir. Diğer bir komşumuz Yunanistan'ın son yıllarda karşılaştığı ekonomik sorunlar bölge ülkelerinin yanı sıra tüm Avrupa Birliği'nin krizi haline gelmiştir. Siyasi bağlamda kriz örnekleri ele alındığında yine AB üyesi olan İspanya'nın Katalonya bölgesinin bağımsızlık talebi nedeniyle yaşadığı siyasi kriz ile Barzani liderliğindeki

IKBY'nin Irak devletinden ayrılmak için referanduma gitmesi başta Irak hükümeti olmak üzere tüm bölge ülkeleri için önemli bir kriz olarak ortaya çıkmıştır. Aslında son dönemlerde en ciddi siyasi krizlerin başında Kuzey Kore'nin Japonya'ya doğru balistik füze fırlatma denemelerinde bulunması ve ülkenin devlet başkanı Kim Jong-Un'un Amerika Birleşik Devletleri'ne yönelik tehdide varan söylemlerde bulunması gelmektedir. Nükleer füzeyle sahip olduğuna inanılan Kuzey Kore'nin Güney Kore, Japonya ve ABD ile yaşadığı siyasi gerilim konunun hassasiyetine binaen bölgesel bir krizin ötesine geçerek küresel bir boyut kazanmıştır.

Uluslararası ortamda yaşanan üçüncü kriz çeşidi olan güvenlik kaynaklı krize terör örgütleri tarafından icra edilen ve bombalama dahil her türlü eylemi içeren yöntemler örnek olarak verilebilir. Bu tür krizler bazen bir bölgenin terör örgütü tarafından ele geçirilmesini kapsarken bazen de ABD'nde İkiz Kuleler'e çarpan yolcu uçakları gibi marjinal örnekler olarak karşımıza çıkabilmektedir. DAEŞ terör örgütü mensuplarınca 2016 yılını 2017'ye bağlayan yılbaşı gecesi İstanbul Ortaköy'de bir gece kulübünde gerçekleştirilen terör saldırısı ile 2015 yılında Paris'te gerçekleştirilen terör saldırısı da devletler açısından terör kaynaklı kriz biçiminde algılanmaktadır. Terör kaynaklı krizler sadece tehdide maruz kalan ülke için değil diğer tüm devletler tarafından benzer olayların yaşanmaması için tedbir alınmasını gerektirmektedir. Bu maksatla insanların toplu halde bulunduğu ve yumuşak hedef (soft target) olarak nitelendirilen sınır kapıları, havaalanları ve alışveriş merkezleri gibi mekânlarda ilave tedbir alma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Söz konusu durum krizin boyutunu genişletmekte ve krize global bir nitelik kazandırmaktadır. Terörün yanı sıra çeşitli salgın hastalıklar ya da virüs-

lerin yol açtığı endemik hastalıklar da bölgesel krizlere yol açan diğer bir husus olmaktadır. 2002 yılında Çin'de ortaya çıkan SARS virüsü olarak bilinen virüs birçok ölüme yol açarak Çin hükümetini zor durumda bırakmıştır. SARS gibi birden ortaya çıkan kuş gripi virüsü (H5N1) dünya üzerinde birçok kişinin ölümüne birçok kümes hayvanının da itlafına sebep olmak suretiyle sağlık alanında uluslar üstü krize yol açabilmektedir. Bütün bunlara ilave olarak Dünya Sağlık Örgütü verileriyle Afrika ülkelerinde ortaya çıkan ebola virüsü nedeniyle en az dört bin kişi hayatını kaybetmiştir. Virüs nedeniyle birçok ülke bazı Batı Afrika devletlerinden yolcu kabul etmemiş, bölgeye komşu ülkelere gelenler ise havalimanlarında yüksek ateşlerini tespit eden ısı taramacılarından geçirilerek yolcuların virüse yakalanıp yakalanmadıkları kontrol edilmiştir.

Ortaya çıkan uluslararası krizler devletler tarafından belirsizlik içermesi, ani reaksiyon gerektirmesi ve varsayılan temel değerler üzerine tehdit oluşturması nedeniyle doğru biçimde değerlendirilmeli ve süratle çözüme kavuşturulmalıdır. Krizin çözümünde gerekli olan süreyi azaltmak için bazı durumlarda orta düzeydeki karar vericilerin devreden çıkarılarak krizin niteliğine bağlı olarak en üst seviyede bulunan karar vericilerin doğrudan rol alması gerekebilmektedir. Bununla birlikte karar verme zamanının kısa olması nedeniyle önceden muhtemel kriz senaryoları üretilmeli ve bu senaryolara göre alternatifli çözümler belirlenmelidir. Mümkünse hazırlanan senaryolara dayalı küçük simülasyonlar oynanmalıdır. Netice itibarıyla yapılan hazırlık seviyesi ne kadar yüksek olursa meydana gelecek bir kriz anında verilecek reaksiyon en doğru çözüme ulaşılmasını çok daha kolaylaştıracaktır.